

ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТАН РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Розглянуто розвиток міжнародного туризму як провідну форму господарського освоєння простору у випадку вичерпаності можливостей традиційних їх видів. Визначено фактори, що сприяють розвитку міжнародного туризму та існуючі ризики на даний час.

Рассмотрено развитие международного туризма как ведущая форма хозяйственного освоения пространства в случае исчерпанности возможностей традиционных их видов. Определены факторы, которые содействуют развитию международного туризма и существующие риски на данное время.

The development of international tourism as the leading form of economic development of the area in case of exhaustion of its traditional kinds is examined. Factors which influence the development of international tourism and existing risks for the time being are determined.

Ключові слова: міжнародний туризм, міжнародні туристичні прибуття, доходи від міжнародного туризму, ризики розвитку міжнародного туризму.

За останні роки міжнародний туризм зарекомендував себе як одна з найперспективніших і найдинамічніших галузей світової економіки.

Необхідно окреслити визначення понять «міжнародний туризм» та «іноземний туризм».

Міжнародний туризм: 1) важливий напрямок міжнародного співробітництва у конкретній діяльності на основі поваги до національної культури та історії кожного народу й основних інтересів кожної держави; 2) сфера розвитку туристичних відносин між народами різних країн і ознайомлення з досягненнями інших держав у різних галузях.

Іноземний туризм – це система подорожей та обміну, що здійснюється на основі міждержавних договорів з врахуванням чинних міжнародних норм. Іноземний туризм реалізується шляхом здійснення міжнародних туристичних зв'язків на основі організації прийому туристів у конкретній країні, поїздок громадян даної країни за кордон. Таким чином, іноземний туризм – це сфера міжнародного туризму стосовно визначеної конкретної країни [1].

Сучасне світове господарство неможливо уявити без міжнародного туризму і туристичної індустрії. Для переважної більшості країн світу цей сектор нематеріального виробництва став суттєвою частиною експортного потенціалу національних економік і навіть господарських комплексів у цілому. До країн, економіка яких базується на обслуговуванні іноземних туристів, належать невеликі острівні держави і залежні території, локалізовані здебільшого в Карибському басейні. Досить часто їх називають «країнами-готелями». Яскравими представниками цієї групи є Антигуа і Барбуда, Антильські Острови, Мартиніка, Багамські Острови, Сент-Люсія, Барбадос, Віргінські Острови (Британські), Теркс і Кайкос та ін.

У переважній більшості дрібних європейських держав туризм також перетворився чи не на головний сектор економіки. Господарства Мальти, Ватикану, Ліхтенштейну, Гібралтару, а особливо Андорри, Сан-Марино та Монако, значною мірою залежать від фінансових ресурсів, що лишають туристи, кількість яких у

десятки й сотні разів перевищує кількість місцевого населення. Так, в Андоррі на одного мешканця припадає близько 300 іноземних туристів щороку, у Сан-Марино та Монако – понад 200.

Туристична індустрія розвивається прискореними темпами у випадку відсутності природних і соціально-економічних передумов для розвитку промисловості чи сільського господарства. У цих умовах туризм, який є важливим фактором відродження економіки країн, їх стійкого розвитку та створення робочих місць вимагає посиленої підтримки з боку держави та національних і міжнародних туристичних організацій.

Міжнародний туризм як один з найдинамічніших секторів світової економіки має істотний вплив на інші галузі господарства, рівень зайнятості та добробуту населення країн, що приймають туристів. Особливо це є актуальним для держав, які за класифікацією Всесвітньої Туристичної Організації (ЮНВТО) належать до категорії „нових” ринків, серед яких – Україна.

Проблеми сталості розвитку в умовах глобалізації світової економіки посідають чільне місце у наукових дослідженнях вітчизняних економістів. Особливої уваги заслуговують роботи О.Білоруса, В.Будкіна, І.Бураківського, Б.Данилишина, М.Дудченка, В.Єременка, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Ю.Пахомова, А.Поручника, А.Румянцева, С.Сіденко, А.Філіпенка, Т.Циганкової та інших. Теоретико-методологічні та організаційні аспекти впливу глобалізації на функціонування як світового господарства загалом, так і окремих його секторів знаходяться в полі зору широкого кола зарубіжних дослідників – І.Валлерстайна, Ф.Котлера, П.Кругмана, К.Омае, М.Портера, Р.Робертсона та ін.

Проблеми розвитку міжнародного туризму в Україні та світі, загальні та спеціальні питання його впливу на національну та світову економіку досліджуються у роботах І.Балабанова, В.Данильчука, І.Школи, А.Дуровича, В.Євдокименка, М.Кабушкіна, В.Квартальнова, Н.Коніщевої, Г.Папіряна, В.Сеніна, В.Сапрунової, Т.Ткаченко, В.Кифяка, В.Федорченка та інших [2, 3, 4].

Внесок туризму у соціально-економічний розвиток, його значення для світової економіки, у тому числі з урахуванням сучасних світових тенденцій, передусім глобалізації, інтернаціоналізації, відзначають у своїх дослідженнях багато зарубіжних учених: Андреас Фрайтаг, Крістоф Ветце, Батир Мірбабаєв, Маліка Шагазатова, Гевін Еклс, Раба Арежкі, Реда Шериф, Джон Піотровський, Симон Мілн та інші [5-8].

Метою дослідження є аналіз динаміки і тенденцій розвитку міжнародного туризму та обґрунтування факторів, які сприяють покращенню ситуації на туристичному ринку.

Туристична індустрія розвивається прискореними темпами у випадку відсутності природних і соціально-економічних передумов для розвитку промисловості чи сільського господарства.

Туризм перетворюється на провідну форму господарського освоєння простору у випадку вичерпаності можливостей традиційних їх видів, якими є промислові, сільсько-, лісо- та морегосподарські технології господарювання людини. Туризм відіграє важливу роль насамперед у підтримці досягнутого рівня освоєння

території. На певному етапі господарського розвитку окремі поселення можуть втрачати промислові лісо- чи сільськогосподарські функції. Аби уникнути часткового занепаду, не кажучи про повну деградацію господарських систем та розселенської мережі, розпочинається експлуатація рекреаційно-туристичних ресурсів і розвиток туризму.

Прикладом є окремі європейські країни із високим рівнем економічного розвитку. Франція і Швейцарія стали законодавцями в царині моди на сільський зелений туризм, який почав інтенсивно розвиватися з останньої чверті ХХ століття. Головна ідея, яку переслідують організатори сільського зеленого туризму, – підтримка освоєності територій країн на досягнутому рівні засобами туризму через зміну виробничих функцій поселень.

Сільське і лісове господарства уже не мають змоги підтримувати ту систему розселення, яка сформувалась у минулому, коли агарний та лісопромисловий сектори забезпечували сталі прибутки й використовували значну кількість робочих рук. Пошук альтернативних виробництв, які б змогли замінити традиційні форми продуктивної діяльності, привів до того, що в сільській місцевості починає розвиватися туризм. На практиці це означає, що сільський зелений туризм зорієнтований не стільки на отримання високих прибутків, скільки на підтримку системи розселення й закріплення населення у віддалених від великих міст і агломерацій регіонах. Рекреаційна діяльність впливає нове життя у дрібні поселення, які б уже давно перестали існувати без туризму.

Туризм стає помітною, а то і провідною статтею національного прибутку з різних причин: екзотична дика природа (Кенія, Танзанія), мальовничість і незайманість ландшафтів (Непал, Нова Зеландія), пляжі (Сейшели), покупки (Гонконг і Сінгапур), культура (Китай, Індія, Індонезія), релігія (Ізраїль, Саудівська Аравія), розваги й азартні ігри (Монако), лікування й оздоровлення (Чехія, Швейцарія), культура інтимного спілкування (Таїланд, Філіппіни).

На початку ХХІ ст. міжнародний туризм має найвищу питому вагу у структурі міжнародної сфери послуг як за прибутками, так і за кількістю зайнятих осіб. На туризм припадає 35% світової торгівлі послугами, а в найменш розвинутих країнах він створює до 5% валового продукту, а в країнах третього світу – до 30%.

Відштовхуючись від тези, що «туризм є ключовим елементом для сталого розвитку», слід наголосити – актуальність досліджень туризмознавчого характеру на нинішньому етапі розвитку міжнародного туризму підтримує Світова туристична організація (СТО; World Tourism Organization), яка розміщує аналітичні матеріали та науково-методичні праці на веб-сторінках свого офіційного сайту. В Україні дослідження питань розвитку сучасного міжнародного туризму мають спорадичний характер.

Слід зазначити, що показники темпів росту міжнародного туристичного потоку у сучасному глобалізованому світі миттєво реагують на стан світової економіки: зростання або падіння темпів росту ВВП тягне за собою збільшення або зменшення темпів росту міжнародного туристичного потоку відповідно. Ця залежність стала особливо виразною із початком і поглибленням глобальної економічної кризи: якщо у 2008 р. ланцюгові темпи росту ВВП та обсягу туристичного потоку відповідно

склали 2,9 і 2%, то у 2009 р. вони становили – 0,8 і - 4% (в абсолютних значеннях це складає \$ 58 трлн. і 880 млн. прибуттів). Це – найгірші відносні показники за останні 10 років як для світової економіки, так і для міжнародного туризму. Різке зменшення обсягу туристичних прибуттів у 2009 р. стало можливим через збіг у часі економічного спаду і пандемії грипу А (H1N1).

Головним туристичним регіоном світу залишається Європа, на яку припадає 50,4% від загальносвітового обсягу туристичних прибуттів. На другій позиції із помітним відставанням утримується Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР), на третій – Америка. «Периферійним» туристичним регіоном світу є Африка (рис. 1).

Рис. 1. Питома вага туристичних регіонів світу у просторовій структурі міжнародного потоку, 2010 р., %

Згідно з даними останнього випуску Барометра міжнародного туризму ЮНВТО за 2010 рік, кількість міжнародних туристичних прибуттів перевищила показники передкризового 2008 року і досягла 642 млн. осіб. – це майже на 40 млн. більше, ніж протягом того ж періоду 2009 (+7%) і на 1 млн. ос. більше, ніж за аналогічний період 2008 року.

Позитивні результати у міжнародних туристичних прибуттях у 2010 році показали всі регіони світу, зокрема:

✓ Азійсько-Тихоокеанський регіон продемонстрував здатність швидко відновлюватися. Країни цього регіону були вражені економічною кризою на досить ранньому етапі, але стали першими, де проявилися ознаки відновлення – у серпні 2010 р. спостерігалось 14% зростання кількості міжнародних туристичних прибуттів. Це у порівнянні з передкризовим 2008 роком склало збільшення показника міжнародних туристичних прибуттів на 10 млн. осіб, у більшості туристичних напрямків були зареєстровані темпи зростання вище 20%.

✓ На Близькому Сході було відзначено високі темпи зростання міжнародних туристичних прибуттів (+16%) порівняно з аналогічним періодом 2009 року.

✓ Африка була єдиним регіоном з позитивними темпами зростання міжнародних туристичних прибуттів у 2009 (+9%) і змогла зберегти набрані темпи у 2010 році завдяки всесвітній рекламній кампанії у зв'язку з проведенням ФІФА чемпіонату світу з футболу у Південно-Африканській республіці.

✓ В Американському регіоні високі темпи зростання міжнародних туристичних

прибуттів (+8%) були зареєстровані у Північній і Центральній Америці (+9% кожна). Показник Південної Америки (+7%) відповідає середньому світовому, у той час як країни Карибського басейну мають нижчі темпи зростання міжнародних туристичних прибуттів (+3%).

✓ У Європі процес зростання міжнародних туристичних прибуттів (+3%) відбувається повільніше внаслідок різних темпів відновлення економік країн. Однак більшість туристичних напрямків повідомили про позитивні результати розвитку за період з травня по серпень 2010 року, особливо в Західній Європі (+4%), Центральній і Східній Європі (+4%), Південній та Середземноморській Європі (+2%). Північна Європа є єдиним субрегіоном світу, де все ще зберігаються негативні результати розвитку міжнародного туризму (-3%), які впливають на середні показники всього регіону.

За обсягом туристичних прибуттів серед окремих країн світу лідирує Франція. У 2009 р. її відвідало 74,2 млн. туристів, що на 5,1% менше, ніж у попередньому році. До десяти найбільш відвідуваних країн світу належала і Україна у 2008 р., проте у 2009 р. вона не ввійшла в десятку. У 2008 р. до нашої держави приїхало 25.4 млн. туристів, що майже на 10% більше, ніж у 2007 р. Загалом у п'яти країнах із топ-десятки (Франція, Іспанія, Китай, Італія, Велика Британія) обсяги туристичних прибуттів у 2009 р. порівняно з 2008 р. у середньому зменшилися на 2-3%; лише в Туреччині збільшилися (рис. 2).

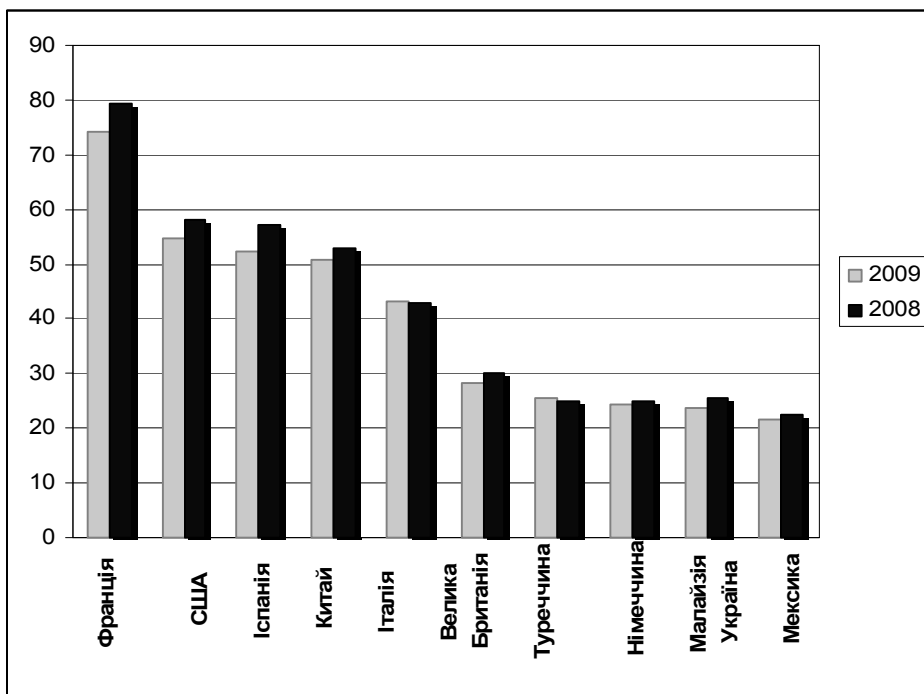

Рис. 2. Найбільш відвідувані туристами країни світу, 2008-2009 рр., млн. прибуттів

Фактори ризику, які можуть негативно впливати на темпи відновлення сфери туризму, зберігаються в багатьох розвинених країнах. Перш за все це безробіття і

введення бюджетних обмежень з метою збалансування дефіциту державного бюджету. Згідно з прогнозом Міжнародної організації праці (МОП), криза у сфері зайнятості триватиме до 2015 року. Дані, представлені ЮНВТО, свідчать про те, що туризм є одним з найперспективніших секторів, який може сприяти подоланню проблеми безробіття, з огляду на ту тенденцію, що за кількістю створення робочих місць він може випередити інші сектори економіки.

Рівень доходів від міжнародного туризму продовжує відставати від рівня прибутків у багатьох туристичних напрямках, як це зазвичай відбувається в періоди відновлення. Така ж тенденція спостерігається у сфері витрат туристів з основних країн виїзного туризму. Серед найкращих десяти країн за рівнем міжнародних туристичних витрат позитивний приріст був зареєстрований на традиційних ринках виїзного туризму, а саме: Німеччини (+1,5%), США (+2,5%), Франції (+2%), Італії (+3%) і Японії (+8%). В останні роки країни, в яких спостерігається економічне зростання, стимулюють розвиток ринку і забезпечують істотне збільшення міжнародних туристичних витрат. До них належать, насамперед, Китай (+22%), Росія (+26%) і Бразилія (+54%) [9].

До факторів, які сприяють покращенню ситуації на туристичному ринку, можна віднести:

- ✓ зростання впевненості бізнесу і споживачів;
- ✓ низький рівень процентних ставок і темпів інфляції, очікується їх помірне зростання на короткотермінову перспективу;
- ✓ можливості відновлення ринків, які сильно постраждали у 2009 році;
- ✓ наявність духу співробітництва і партнерства, яке викликане кризою і його збереження зацікавленими сторонами;
- ✓ гнучке реагування сектора туризму на швидкі зміни попиту і нестабільну кон'юнктуру ринку;
- ✓ можливість подолання основних структурних недоліків у сфері туризму і здійснення стратегій, які сприяють його стійкому розвитку в результаті криз.

Сукупність висновків, що стосуються динаміки і тенденцій розвитку міжнародного туризму, можна звести до кількох головних положень:

1. У довгостроковій перспективі міжнародний туризм розвивається прискореними темпами: із 1950 р. постійно зростають прибутки від обслуговування туристів та обсяги міжнародних туристичних прибуттів. Міжнародний туризм чутливо реагує на економічну ситуацію та негативні суспільно-політичні явища та процеси.

2. За обсягами туристичних прибуттів серед світових регіонів першість утримує Європа, серед країн – Франція. У 2008 р. Україна входила до десятки найбільш відвідуваних туристами країн світу.

3. Протягом останніх років міжнародний туризм найбільш динамічно розвивався у межах країн Близького Сходу.

4. Туризм перетворюється на провідну форму господарського освоєння простору у випадку відсутності або вичерпаності можливостей традиційних їх видів, якими є промислові, сільсько-, лісо- та морегосподарські технології господарювання людини. Туризм відіграє важливу роль у підтримці досягнутого

рівня освоєння території. На певному етапі розвитку окремі поселення можуть втрачати промислові лісо- або сільськогосподарські функції і набувати туристичногосподарські.

Загалом ж міжнародний туризм – багатогранне динамічне явище, яке забезпечує постійну інтелектуальну поживу для дослідників, вимагає осмислення і потребує кількісного та якісного аналізу, аналітичних викладок, необхідних для прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент туристичної індустрії : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Школа, Т. М. Ореховська, І. Д. Козменко, І. Р. Лошенко, Р. В. Кравчук. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – 662 с.
2. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму. Методологія формування, механізм реалізації. / В. К. Євдокименко ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Чернівці : Прут, 1995. – 118 с.
3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: Навч. посіб. / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги - ХХІ, 2003. – 300 с.
4. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні: навч. посіб. / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К. : Вища школа, 2002. – 195 с.
5. Andreas Freytag and Christoph Vietze. International tourism, development and biodiversity: first evidence / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pubchoicesoc.org/papers_2006/vietze.pdf.
6. Batir Mirbabayev. The role of tourism in international development/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.grips.ac.jp/alumni/Role%20of%20Tourism.pdf>.
7. Gavin Eccles Marketing, sustainable development and international tourism/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ataland.com/Files/Articles/h.pdf>.
8. Rabah Arezki, Reda Cherif, and John Piotrowski. Tourism Specialization and Economic Development : Evidence from the UNESCO World Heritage List/[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09176.pdf>.
9. Excerpt of the UNWTO World Tourism Barometer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm.

УДК 332.122:379.84

В.К.Євдокименко, д.е.н.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

РЕКРЕАЦІЯ І ТУРИЗМ: УПРАВЛІННЯ ЕНДОГЕННО ОРІЄНТОВАНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВЗАЄМОВПЛИВІВ

Проаналізовано світові та вітчизняні детермінанти вдосконалення методології, методики прогнозування, стратегічного планування розвитку рекреаційної сфери регіону та практики реалізації прогнозів і планів. Обґрунтовано: відтворювальний підхід до названих процесів; використання переваг внутрішньорегіональної, міжрегіональної і міжнародної інтеграції при виробленні рекреаційного продукту; збільшення частки атракцій антропогенного походження у фінансових результатах діяльності; удосконалення просторових маркетингових досліджень; необхідність активізації поглиблених досліджень ренти і рентних відносин у цій сфері.

Проанализированы мировые и отечественные детерминанты усовершенствования методологии, методики прогнозирования, стратегического планирования развития рекреационной сферы региона и практики реализации прогнозов и планов. Обоснованы воспроизводственный подход к упомянутым процессам; использование преимуществ внутрирегиональной, межрегиональной и международной интеграции при формировании рекреационного продукта; увеличение доли атракций антропогенного происхождения в финансовых результатах деятельности; совершенствование пространственных маркетинговых исследований; необходимость углубленного исследования ренты и рентных отношений в этой сфере.

International and national determinants of methodology improvement, prognostication methods, strategic planning of the regional recreation sphere development, as well as prognoses and plans realization experience have been analyzed. Reproductive approach to the above stated processes, the use of the intraregional, extra regional and international integration benefits in the process of recreational product development, the growth of anthropogenic attraction portion in the process of financially resulted activities, further improvement of dimensional marketing researches, the need for instigations of profound rent and rental terms explorations in this field have been motivated.